

**ЗОРКА СИМИЋ
МИЛОВАНОВИЋ***
(1901 — 1973)

Пре пола столећа наши највећи дневни листови објавили су на својим страницама наслове који су, мада на томе њихови аутори нису инсистирали, имали призвук сензације, нечег што за тадашњу нашу средину још није било уобичајено. У листу *Политика* је 23. септембра 1931. године изишао чланак *Прва наша жена која је учинила једно научно откриће*. У поднаслову је истакнут „значајан проналазак на пољу иконографске уметности средњег века г-це Зоре Симићеве, првог женског култоса”.

У предатној штампи је и касније писано о историчару уметности и сликару Зори Симић-Миловановић, о њеном научно-истраживачком и културно-просветном раду. Он је још садржајније настављен у послератном периоду све до њеног пензионисања, до наших дана. Шестог априла 1973. године она је „изненада преминула у седамдесет другој години живота” и сутрадан је сахрањена на Новом гробљу у Београду.

Зорка Симић-Миловановић рођена је у селу Рогачи у некадашњем срезу космајском, у округу београдском 10. јуна (према н. к.) 1901. године. Забележено је да је још као дете заволела цртање, свет облика и боја и научна открића и то интересовање дошло је до изражаја у нижим и вишим разредима гимназије, које је завршила у Београду.

* Чланак у овој јубиларној књизи — XX посвећен је умрлој Зорки Симић-Миловановић, музеологу, покретачу и првом уреднику Годишњака града Београда.

Музеолог Зорка Симић-Миловановић, први уредник и сарадник Годишњака града Београда

Le muséologue Zorka Simić-Milovanović, premier rédacteur et correspondant de l'Annuaire de la ville de Belgrade

Одмах после положене матуре, постављена је за асистента у Народном музеју, где је руководила библиотеком и обављала административне и финансијске послове музеја који је у то време водио и бригу о заштити споменика културе на територији Србије и Македоније. Међутим, она је у исто време учила сликарство на Уметничкој школи и студирала на Филозофском факултету Универзитета у Београду, на којем је „положила дипломски испит из XXII групе наука”, како се то тада називало, у којој су се налазили предмети: ис-

торија уметности, општа историја, историја српског народа и француски језик.

После Уметничке школе сликарство је и приватно учила код Јована Бијелића. Школске 1927—28. године завршила је педагошки семинар на Београдском универзитету и већ у лето 1930. године положила је државни испит за звање кустоса и тада је постављена у Народном, односно Историјско-уметничком музеју у којем је добила на управу југословенску и страну галерију и, као сликар, надзор над рестаураторском радioniцом. Пошто је до тада већ објавила два-три прилога из области историје уметности (*Римске цркве на понцима у Народном музеју*, *Старица*, 1926—1927, *Портрети Теодора Ивчића-Чешљари*, у истоименом часопису, 1928—1930. година) и пошто је убрзо после постављења за кустоса „учинила научно откриће“ у средњовековној Белој цркви села Карана (код Ужича**), Пољска је објавила поменути чланак у којем је анонимни писац у уводу навео да је „овог лета (1931 — прим. М.А.Д.) једна жена постала кустос Народне музеја“ и као да га то похвало изненађује, напомиње да је „то звање чистог и озбиљног научника“ скопчано „с тешким напорима при истраживању споменика по земљи“.

Од тог времена она се посветила научно-истраживачком раду у којем је показала широко интересовање за класичне и средњовековне споменике, а посебно за новију српску историју уметности, о чему је и писала. Ови послови захтевали су рад на терену и у том периоду З. Симић пропутовала је не само нашу земљу, већ је у циљу усавршавања, уз помоћ Министарства просвете, боравила дуже време у Француској, Италији и Немачкој.

У музејско-конзерваторској струци остала је, уз стално напредовање, до 1935. године, до претварања Историјско-уметничког музеја у Музеј кнеза Павла. Тада је указом од 25. априла кустос Зора Симић, „членик седме положајне групе“, стављена на расположење, а затим је 1936. године „против своје воље“ пензионисана.

** Зора Симић, *Иконостас Беле цркве у селу Карану и каранска Богородица Трајеричица*, *Старица*, орган Српског археолошког друштва, Београд 1932, стр. 15—33.

После оног првог пензионисања наставила је делатност као научни и културно-просветни радник и, наравно, више пажње је посветила својој непролазној љубави — сликарству. У том периоду објавила је низ радова у стручним часописима и чланка у дневним листовима и одржала велики број предавања из средњовековне историје уметности и уметности новијег доба: на Народном универзитету (касније названом Коларчевом), у Кољу српских сестара, Удружењу универзитетски образованих жена, Јеврејској читавоници, у Матици српској у Новом Саду и установама и друштвима у другим местима. Посебно је забележена њена активност на Радију Београда, где је „била стални гост“, да „је криз микрофон слала својим слушаоцима сваку новост на пољу своје делатности“.

З. Симић-Миловановић била је и педагог: предавала је општу историју уметности у Уметничкој школи и краће време цртање у једној београдској гимназији. Године 1938. изишла јој је књига *Сликари у српској уметности*, а 1939. год. добила је награду Српске краљевске академије за већи рад (у рукопису) *О сликару Борбу Крстаћу*.

За време окупације, као антифашист по убеђењу, није радила и захвалила је на понуђеној служби коју су јој нудили као стручњаку. Тадашњи органи власти жигосали су овакав њен став „као антидржавни“.

После ослобођења Београда, позвана је већ новембра 1944. године од стране надлежног републичког органа да учествује у реорганизацији Уметничког музеја (дотадашњег Музеја кнеза Павла) у којем је следеће 1945. године поново постављена као кустос галерије слика. Осим низа послова на преуређењу музеја, у част прве годишњице ослобођења Београда организовала је изложбу српског сликарства XVIII и XIX века, којом је отворен Народни музеј, односно, како је већ речено, Уметнички музеј, како се он називао до 1952. године. За ову изложбу, иначе веома повољно примљену у јавности, аутор Зора Симић-Миловановић написала је „опширан каталог с биографијама“ уметника чији су радови били изложени, који је, осим своје основне намене, у то време, у годинама објаве, „послужио и као удбеник“.

Крајем новембра 1950. године З. Симић-Миловановић, као угледни стручњак и друштвени радник, постављена је за управника Музеја града Београда и на том одговорном месту налазила се до 16. јануара 1959. године. Не могу се у овом прегледу рада дати неки одређенији судови о том периоду делатности ове наше градске установе, али се може рећи да је то била деценија када је управник Зора Симић-Миловановић са својим сарадницима учинила један нови напор у циљу афирмације Градског музеја као културно-просветне и научне установе. Осим својих редовних разноврсних стручних и административних послова, она је активно учествовала у раду и других установа и одговарала низу друштвених обавеза. Међутим, и тада је радила на свом личном усавршавању; у реченој деценији написала је више радова и завршила докторску дисертацију из области историје и теорије уметности, коју је успешно одбранила 1957. године на Свеучилишту у Загребу.

Осим тога З. Симић-Миловановић је иницијатор, организатор и први уредник *Годишњака града Београда*, који је 1954. године почео да излази као *Годишњак Музеја града Београда* (кн. I—IV). Треба истаћи да је захваљујући залагању и сталним настојањима првог уредника, ово издање због своје садржине, низа угледних сарадника и опреме врло брзо стекло глас као „једна од најбољих едиција ове врсте у земљи“.

Као културно-просветни радник организовала је и аранжирала низ изложби, стручно је написала исто толико каталога и чланака и одржала велики број популарних и пригодних предавања. Осим уређења галерије слика у Народном музеју, у предратном периоду најзапаженије су биле поставке изложбе слика Павла Симића (у просторијама Народног музеја) и велике ретроспективне изложбе слика Ђорђа Крстића у Уметничком павилјону на Калемегдану (1933), а у послератном времену — изложба слика Ђуре Јакшића у Народном музеју (која је награђена) и у Новом Саду, изложба слика Уроша Предића и Паје Јовановића (у Народном музеју, у Новом Саду и Нишу), изложба српског сликарства почетком XX века (у Народном музеју), изложба слика Стеве Тодоровића

итд. Осим тога аранжирала је и поставила Галерију слика у Новом Саду (награђена), Галерију слика на Палићу, изложбу српског сликарства (у Суботици) и др.

У Градском музеју З. Симић-Миловановић као руководилац установе веома се залагала у преуређењу установе и са стручњацима Музеја, захваљујући богатом искуству, учествовала је у раду на поставкама и аранжирању више тематских изложби: изложба о Јовану Стерији Поповићу, изложба пејсажа Београда, изложба о композитору Јосифу Маринковићу, о композитору Стевану Мокрањцу, изложба радова сликара Зоре Петровић, изложба ликовна београдске деце XIX и прве половине XX века, изложба о књижевнику Бранислану Нушићу и др.

Када се све сагледа, може се закључити да је активност З. Симић-Миловановић била врло садржајна и релативно је дуго трајала. Ма како да се рачуна, пед радни и стваралачки век обухвата пуних пет деценија. Ако се тај рад разврстава, он је научно-истраживачки, културно-просветни и уметнички, односно сликарски.

Резултат њеног научно-истраживачког делања је низ објављених радова, студија, прилога и приказа, који се заснивају на теренским истраживањима и архивској грађи. Према већ раније изреченом мишљењу, они се одликују не само оригиналном интерпретацијом и тачном анализом, већ неопходном објективношћу. Око сто педесет штампаних радова који се одnose на класичну историју, српску средњовековну прошлост и новију уметност, објављени су, највећим делом, у разним часописима (*Стеријинар*, *Вратска*, *Велас*, *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, *Летопис Матице српске*, *Годишњак града Београда*, *Музеј* и др.), а неки су издати као посебна издања. Осим већ речених, пажњу заслужује књига *Српска уметност новијег доба* (Београд 1950) и *Предговор у Аутобиографији Стеве Тодоровића* (Матица српска, Нови Сад 1951).

О културно-просветном раду наведено је најважније и, на крају, у часописима одмора и осаме прихватала се палете и кичице. За собом је оставила много портрета, пејсажа и мртвих природа. Према мишљењу нашег познатог ликовног критичара и историчара уметности др Павла Васића,

Зора Симић-Миловановић показала је у појединим својим радовима да „има несумњивог сликарског осећања, условљеног школом и амбијентом у којем се она формирала као сликар“. Пошто као савременик добро познаје њену целокупну активност, закључно је да је З. Симић-Миловановић очигледно „посветила нећу пажњу и више времена историји уметности где је њен истраживачки жар нашао главно поље рада“, али да она није занемарила сликарско стваралаштво које јој је помогло „да се изгради и формира као историчар уметности“.

Зора Симић-Миловановић на овај је начин провела свој људски век који према овом приказу изгледа испуњен и садржајан. Извесно је да ће јој писци прошлости београдских установа културе и културне историје нашег града морати посветити потребну пажњу јер се ради о једној личности чија је делатност као жене на пољу рада, којем се посветила, пионирска, односно она се убраја у прве његове посленице. Исто тако може се рећи да та тражења неће умањити њен значајни допринос нашој музеологији и науци и на тај начин ће и историчар уметности и музеолог Зора Симић-Миловановић наћи своје почасно место у не тако великој галерији друштвених и културно-просветних радника—жена Србије. Ван неког трибинског редоследа да напоменемо само неке личности у том низу: Милица и Анка Нинковић су прве Српкиње које су прихватиле социјалистичку идеологију, Драга Љочић (1855—1937) прва је жена лекар из Србије, филозоф Ксенија Атанасијевић прва је наша жена која је стекла титулу доктора наука (1922) и постала наставник на Универзитету у Београду, Београђанка

Јелисавета Начић (1877—1955) прва је жена која је завршила архитектуру (1900) и њоме се практично бавила. Људмила Михаиловић прва је жена-библиотекар у Народној библиотеци (од поч. 1923) у Београду. Зорка Симић-Миловановић прва се стручно бавила музејским питањима и пословима, она је прва српска жена — музеолог.

У овом чланку поменут је само део радова и прилога Зоре Симић-Миловановић. Међутим, пошто је вишеструко била везана за Годишњак града Београда (као уредник од његовог покретања до 1961, као члан редакционог одбора до 1965. године и као сарадник, односно аутор), треба навести све библиографске јединице које је у овом часопису објавила од 1954. па до 1963. године када су у књизи IX—X одштампани њени последњи прилози.

Радови у Годишњаку града Београда: Београд кроз музејски материјал, ГМГБ, књ. I — 1954, стр. 9—44, Галерија рејсажа у Музеју града Београда, исто, стр. 291—302, Отварање Галерије Павла Величког, исто стр. 303—306; Прве уметничке школе у Београду, ГМГБ, књ. II — 1955, стр. 311—352, Сликар Леон Коен, исто, стр. 377—430; Изложба посвећена сликару Зори Петровић, ГМГБ, књ. III — 1956, стр. 607—626, Сликар Ђорђе Крстић и уметничке школе и установе, исто, стр. 641—650; Паја Јовановић, in memoriam, ГМГБ, књ. IV — 1957, стр. 673—682; Београд и борбени развој српске уметности новијег доба, ГГБ, књ. VI — 1959, стр. 619—660; Симеон Роксандић (1874—1943), ГГБ, књ. IX—X — 1962—1963, стр. 445—478, Милаја Микић, (1889—1961), in memoriam, исто, стр. 635—640.

ZORKA SIMIĆ-MILOVANOVIC (1901 — 1973)

Zorka Simić-Milovanović est morte le 6 avril 1973. Elle fut historienne des arts et peintre, premier rédacteur (1954—1961) et membre du Comité de rédaction de l'Annuaire du Musée de la ville de Belgrade, c'est-à-dire de l'Annuaire de la ville de Belgrade (jusqu'en 1965).

Elle est née en 1901, près de Belgrade. Après des études au lycée, elle suit des cours de peinture à l'École des arts et étudie l'Histoire des arts à l'Université de Belgrade, tout en travaillant au Musée de la ville de Belgrade. En l'été 1930 elle se présente à l'examen d'Etat pour les conservateurs de musée et, ensuite, dirige la Section de l'Art yougoslave et de l'Art étranger du Musée. Depuis lors, elle s'est consacrée aux recherches scientifiques, s'intéressant particulièrement aux monuments classiques et médiévaux, et à la nouvelle histoire des arts de Serbie. Pour perfectionner ses connaissances, elle a fait un long séjour en France, en Italie et en Allemagne.

Zorka Simić-Milovanović a exercé sa profession de conservateur de musée et de muséologue jusqu'en 1936, l'année dans laquelle elle prend, pour la première fois, sa retraite. Pourtant, elle poursuit son action scientifique, culturelle et instructive. Jusqu'en 1941, l'année de guerre, publie dans cette période une série d'ouvrages dans des revues et journaux, et tient un grand nombre de conférences.

Après la libération de Belgrade (1944) elle fut de nouveau nommée conservateur à la Galerie de peinture du Musée national. A la fin de 1950, elle devint directrice du Musée de la ville de Belgrade et assumait des fonctions jusqu'en 1959.

Durant ces dix années, Zorka Simić-Milovanović fait, avec ses collaborateurs, un grand effort en vue de l'affirmation du Musée de Ville, en tant qu'institution culturelle, instructive et scientifique. Outre ses occupations ordinaires, elle participe activement aux travaux des autres institutions et se charge de nombreuses actions sociales. En même temps, elle continue sa recherche personnelle: écrit plusieurs ouvrages et, en 1957, soutient sa thèse à l'Université de Zagreb (de la matière d'histoire et de théorie des arts).

De ses recherches scientifiques résultèrent de nombreux ouvrages, études, feuillets et critiques, basés sur les explorations du terrain et sur les documents d'archives. Environ cent cinquante ouvrages, portant sur l'histoire classique, le Moyen Age de Serbie et le nouvel art, furent publiés dans les revues (*l'Antiquaire*, le *Messa-*

ger de la Société historique de Novi Sad, les *Annales de Matica srpska*, l'*Annuaire de la ville de Belgrade*, les *Musées*, etc.). Quelques uns de ses ouvrages parurent en éditions séparées.

Travaillant activement dans le domaine de la culture et de l'éducation, elle avait organisé et arrangé un grand nombre d'expositions, écrit de nombreux catalogues et articles et, comme il est déjà dit, avait tenu une série de conférences.

Pendant ses heures de loisir et de solitude, elle prenait la palette et le pinceau. Ainsi, elle a laissé beaucoup de portraits, de paysages et de natures mortes, témoignant d'une grande sensibilité. D'après les critiques d'arts (Dr. Pavle Vasić), Zora Simić-Milovanović a révélé dans quelques unes de ces œuvres «qu'elle avait la sensibilité de peintre indubitable, conditionnée par l'école et l'ambiance qui l'ont formée en tant que peintre». Mais, elle «avait consacré beaucoup plus d'effort et de temps à l'étude de l'histoire des arts, où son ardeur d'explorateur avait trouvé son principal champ d'action».

La vie active de Z. Simić-Milovanović dura cinq décennies et fut très riche et fructueuse. Il est certain que c'est grâce à son travail qu'elle ait pris une place d'honneur dans la pléiade, pas si grande, des femmes serbes travaillant activement dans le domaine de la culture et de l'instruction. Elle fut experte en muséologie et première femme-muséologue en Serbie.

La bibliographie: *Les impératrices romaines sur la monnaie au Musée national*, la revue *Antiquaire*, 1926—1927; *Les portraits de Teodor III-Cešljarić*, *ibid.*, 1928—1930; *L'iconostase de l'Eglise blanche de Karan et Notre-Dame Trois bras de Karan*, *ibid.*, 1932; *Les femmes-peintres dans l'art serbe*, Belgrade, 1938; *Sur le peintre Miloš Tenković*, *Revue du Musée*, I, 1948; *L'art serbe de l'époque moderne*, Belgrade, 1950; *La préface à l'Autobiographie de Steva Todorović*, Novi Sad, 1951; *La lutte de Djordje Krstić pour le réalisme dans la peinture iconographique*, *Recueil de Matica srpska pour les sciences sociales*, 4, 1952, etc.

De la revue *Annuaire de la ville de Belgrade* (au début, l'*Annuaire du Musée de la ville de Belgrade*), tomes I—IV: *Les premières écoles des arts de Belgrade*, tome II — 1955; *Le peintre Leon Koen*, tome II — 1955; *L'Exposition consacrée au peintre Zora Petrović*, tome III — 1956; *Simeon Rokaandić (1874—1943)*, tomes IX—X, 1962—1963, etc.

